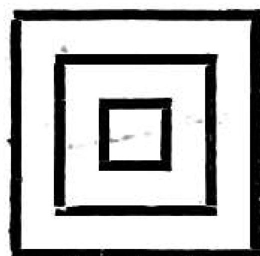
- - ŠTO UČE - -
MODERNISTI?

SASTAVIO:

VILIM ANDERLIĆ,

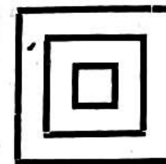
VJEROUČITELJ I DUHOVNIK U BOLNICI
- - - - - - MILOSRDNE BRAĆE. - - - - - -

CIJENA 70 FILIRA.

ZAGREB 1911.

Knjigotiskara Emil Fischer, Boškovićeva 18.

-- ŠTO UČE --
MODERNISTI?

SASTAVIO:

VILIM ANDERLIĆ,

VJEROUČITELJ I DUHOVNIK U BOLNICI
------ MILOSRDNE BRAĆE. ------

CIJENA 70 FILIRA.

ZAGREB 1911.

Knjigotiskara Emil Fischer, Boškovićeva 18

Kako je došlo do dekreta protiv modernizma?

Kao što se u prirodoslovnim naukama našlo ljudi, koji su usvojili teoriju evolucije, tako se i na teološkom polju našlo ljudi, koji su usvojili teoriju evolucije, da pomoću iste protumače postanak i razvitak vjerskih ideja. U Njemačkoj su glavni zastupnici toga pokreta Harnack i Pfeiderer, u Francuskoj Loisy, Le Roy, Le Morin, a u Italiji Tyrell, Murri, Fogaratto i t. d.

Ovi evolucijonistički teolozi kažu, kao što se razvija ljudsko spoznanje, tako se razvijaju i vjerske ideje. Vjerske ideje, kao što i ljudsko spoznanje, podvržene su promjenama, usavršivanju, te ovise o naobrazbi, klimi i vanjskim prilikama, u kojima ljudi žive. Tako se — kažu — osnovala, razvila i usavršila židovska vjera, tako se imalo razviti i kršćanstvo. Za to izbacuju iz kršćanstva dva kardinalna stupa, na kojima počiva svrhunaravna jačina kršćanstva, izbacuju objavu i inspiraciju svetih knjiga. Objavu im nadoknadjuje naravni razvitak vjerskoga „znanja“, što si ga čovjek sam stekao, a svete knjige, u koliko sadržavaju u sebi objavljene istine, jednostavno zabacuju, niječući im historijsku vrijednost i tumačeći njihovo pisanje subjektivizmom dotičnoga pisca.

Dakle oprjeka izmedju kršćanstva i evolucijonista je očita! Kršćanstvo se smatra od Boga objavljenom vjerom, evolucijoniste pak oduzimaju kršćanstvu nadnaravni karakter. Kršćanstvo vidi u Kristu Boga, Otkupitelja svijeta, koji je dao stalnu i savršenu nauku za sve ljude i sva vremena; evolucijoniste smatraju Krista samo početnikom ove nauke, koju su onda svojim idejama popunili sv. Pavao i

drugi. Kršćanstvo smatra evandjelje i poslanice svetim knjigama, evolucijoniste proglašuju evandjelje i poslanice apokrifnim knjigama, koje su u prvom i drugom stoljeću nastale. Kršćanstvo priznaje auktoritet, koji ima učiti i tumačiti vjerske istine, evolucijoniste naprotiv to poriču. Kršćanstvo dakle i nauka evolucijonista ne može imati ništa zajedničkoga.

Zar je onda čudo, da je Sveta Stolica bila prinukana progovoriti proti takvomu shvaćanju, navlastito, kad se počelo u Francuskoj i Italiji javljati i katoličkih teologa, koji su pod imenom modernizma stali i medju katolicima širiti ovakove ideje. Sveta Stolica morala je izdati takav dekret, jer svakome katoličkome piscu i vjerniku upravo je bio nuždan putokaz, koji je imao pokazati, što je u modernim katoličkim pravcima pogrješno i što se mora zabaciti. To je Sveta Stolica i pokazala u dekretu, izdanom 3. svibnja 1907., koji počinje s riječima: Lamentabili, a sadržaje 65 točaka. Dekret govori samo o katoličkim piscima; profanih znanosti, i njihovih istraživanja ne dotiče se ništa; raspravlja samo o vjerskim pitanjima i ne naučava ništa. nova. Što pak kaže, izjavljuje tek — kako kaže sam dekret — instituto diligentissimo examine.

I mi ćemo proći u našoj raspravici sve točke dekreta, pa ćemo i sami uvidjeti, kako je taj dekret bio opravdan i potreban. Mislim, da je najbolju razdiobu za raspravu o tom dekretu pogodio dr. Ivan Dudek u svomu djelu: „Modernismus és a katolicizmus", pa ćemo ga se i mi držati. Napominjem, da sam se u raspravi služio navlastito ovim djelom, a i drugim djelima, koja o toj stvari raspravljaju.

Inače u svemu pokoravam se sudu svoje nadležne preč. duhovne oblasti.

---

1. Odnošaj crkvenog naučavajućeg auktoriteta i teoloških znanosti.

(I.—8. točka).

Moderniste, da uzmognu uvući u teologiju evolucijonističko tumačenje, kineskim zidom hoće da ograde naučavajući crkveni autkoritet i teološke znanosti. Po njima taj auktoritet prestaje biti odlučujućim faktorom, on je figura, koja nema ništa ni odlučivati ni prigovarati, ili ako već što odluči ili prigovori, niko joj se ne treba pokoriti.

Evo što kažu:

1. Crkveni zakon, u smislu kojega moraju se djela, koja se bave Sv. Pismom podvrći prethodnoj cenzuri ne proteže se na pisce, koji se bave kritikom ili znanstvenom exegezom sv. knjiga staroga i novoga zavjeta.

2. Crkveno tumačenje sv. knjiga ne mora se doduše prezrijeti, ipak je podvrgnuto točnijem sudu i ispravljanju exegeta.

3. Iz crkvenih presuda i cenzura, koje su donešene protiv slobodnije i učenije exegeze može se razabrati, da se vjera iznešena po crkvi protivi historiji i da se katolička dogmata ne mogu složiti sa počecima bolje upoznate kršćanske vjere.

Evo u ove prve tri točke Sveta Stolica jasno pokazuje, što hoće moderniste! Moderniste smeta cenzura, smeta ih što crkva ne će da usvoji „slobodne učenije exegeze".

A što je na stvari?

Zar Crkva, kojoj je predan depositum fidei može biti indiferentna prema tome, kako se tumači Sv. Pismo, kada je baš i Sv. Pismo takodjer jedan izvor objave? Ona nužno, ako joj samo ne ćemo zanijekati njezinu zadaću in sedula custodia depositorum apud se dogmatum, mora paziti, kako se tumače pojedine stavke Sv. Pisma.

Čini se, da moderniste hoće, da uvedu u Crkvu slobodu štampe. Ali moderniste zaboravljaju, da je druge naravi istraživanje prirodoslovnih nauka i da drugu svrhu ima teološko istraživanje. Pa baš zato drugo je mjerilo slobode ovdje, a drugo ondje. Sloboda znanosti ne trpi ništa radi cenzure, jer kada Sv. Stolica urgira cenzuru, govor je o katoličkoj teološkoj znanosti, koja nema svrhe, kao profane znanosti otkriti nepoznate sile naravi, ili njihovo djelovanje, nego joj je svrha razvijati ono, što je od Krista ostavljeno, što je deponirano u Crkvi.

Pak onda, što misle moderniste pod „slobodnijom, učenijom exegezom, koja je u protimbi sa naukom Crkve, i koja se ne može složiti sa katoličkim dogmama"? Ništa drugo, nego racijonalističke, ničim dokazane, puste hipoteze! Ako Crkva ne reče „Amen" na njihove svaki čas novo i novo otkrivene novotarije, onda odmah otkrivaju oprjeku izmedju crkvenog naučanja i znanstvenog shvaćanja. Pozitivna znanost, pozitivne činjenice nikada ne dolaze u protinbu s crkvenom naukom, dok puste hipoteze — više puta pomiješane s dosta velikom dozom mržnje na Crkvu — biti će uvijek u protimbi s crkvenim shvaćanjem, pa kako im drago bile one „slobodne" ili „učene", jer vatra i voda, vjera i nevjera ne će se nikada složiti!

Kako smo imali pravo, kad smo ustvrdili, da moderniste auktoritet Crkve izigravaju, najbolje se vidi iz slijedećih točaka:

4. Učiteljstvo Crkve ne može odrediti pravi smisao Svetoga Pisma, niti dogmatičkim definicijama.

5. Budući da se u ostavštini vjere (depositum fidei) nalaze samo objavljene istine, na Crkvu u nijednom pogledu ne spada suditi o tvrdnjama svjetovnih znanosti

6. Kod odredjivanja istina tako sudjeluje naučavajuća i učeća Crkva, da naučavajućoj Crkvi ništa ne preostaje, nego općenita mnijenja učeće Crkve posvetiti.

7. Crkva, kada proskribira bludnje, ne može tražiti od vjernika nikakovu nutarnju privolu, po kojoj bi primali sud od nje izdan.

8. Od svake krivnje prostima imaju se smatrati oni, koji omalovažuju osude Svete Kongregacije, Indexa i drugih Svetih rimskih kongregacija.

Koliko omalovažavanja Crkve i Crkvenog ugleda Isus, kad je dao najveću učiteljsku vlast apostolima osigurao ih je, da će On biti s naučavajućom Crkvom do konca svijeta: „Evo, ja sam s vama do konca svijeta!" Po modernistima pak naučavajuća Crkva nije ništa, njen sud ne vrijedi ništa, a sve je i sve vrijedi njihova modernistička „znanost". Ovakova tvrdnja ne samo da ruši načelo auktoriteta, na kojemu je Krist hijerarhičku Crkvu osnovao, nego i sve značenje Sv. Pisma. Ta čemu onda knjiga, koja je pozvana, da navješćuje istinu, koju ovaj može i smije ovako tumačiti, a onaj onako? Komu dakle da vjerujemo? Ili uopće ne treba ništa vjerovati, nego samo disputirajmo! Zar je zato dano Sv. Pismo? Evo do kakovih apsurda vode modernističke tvrdnje!

Boje se oni za profane (svjetovne) znanosti! Ne će da se Crkva išta ovamo upliće. Neka se ne boje; mi Crkva toga ne će, gdje ne zasjecaju profane znanosti i u njezin djelokrug. Koliko elemenata ima u kemiji, što se ima držati o teoriji bacila i dr., Crkva se ne brine, niti ne izjavljuje ništa. Ali ima i takovih tvrdnja, koje, premda spadaju u djelokrug profanih znanosti, ipak su u takovoj svezi s objavljenim istinama, da, ako jedne niječeš, niječeš i druge, ako pak jedne prihvaćaš, prihvaćaš i druge. U takovom slučaju Crkva ne samo, da ima pravo, nego joj je i dužnost progovoriti, jer tu se onda radi već i o crkvenoj nauci. I što svakako treba spomenuti i profana znanost uvijek se je prije ili kasnije stavila na stanovište Crkve. Tako n. pr. čini se, da sasvim u djelokrug svjetovnih znanosti spada tvrdnja, da osim materije i sile u naravi ne postoji ništa, da čovjek nema duše ni slobodne volje. Proti ovakovim tvrdnjama dakako da Crkva mora zauzeti stanovište. Jer ako nema duše, nema ni vjere ni kršćanstva; ako čovjek nema slobodne volje, nema ubrojivosti, pa prema tome ni nagrade ni kazne. Peče ih kongregacija Indeksa i zaključci kongregacija. Mi ne tajimo, da kongregacije mogu i pogriješiti, pa zato nijedan katolik nije dužan njihove zaključke usvo-

jiti kao nepogriješive. Ali, kao što mora biti u svakom uredjenom društvu na strani podložnika poslušnosti, bez da se kraj toga može išta govoriti o ropskoj skučenosti, tako je i sa odlukama kongregacije. Bez važnih protudokaza odluke kongregacija omalovaživati, ili im ne htjeti barem vrlo veliku vjerojatnost podavati, dobar katolik ne će učiniti!

*

U prvih osam točaka, dakle, mogli smo već vidjeti, kako je poguban rad modernista, kako ruši temelje svete vjere. Zar nije, dakle, imala pravo Sveta Stolica, kad je proti ovakovom nastojanju podigla svoj glas, kada je dala putokaz svojim vjernicima, pokazav im jasno, kuda imaju stupati?

II. Inspiracija i historička vrijednost sv. Pisma.

(9.—19. točka.)

Evolucijonistički teolozi zabacuju nadnaravni red i postavljaju se na stanovište pustog naturalizma. Po njima svaka vjerska spoznaja potiče iz vlastite snage čovjeka, iz postepenog razvitka čovječjeg znanja i usavršuje se, kao i svako drugo ljudsko znanje. Produkt ovoga razvitka i usavršivanja takodjer je i Sveto Pismo. Sveto je u toliko, što je nastalo uslijed nagona, koji uvijek goni čovjeka k Bogu; inspirirano (nadahnuto) može se zvati, jer ga je čovjek sastavio pod vjerskim nadahnućem, kao što je Homer sastavio Ilijadu, ili Klopstock Mesijadu. Jer, kažu modernisti, čovjeka nagon vodi, da upoznate vjerske istine izrazi u raznim simbolima, pa tako je onda nastalo, kao što su nastale i knjige svih drugih vjera, i Sv. Pismo.

To izriču evo u ovim tvrdnjama:

9. Veliku bezazlenost ili neznanje pokazuju, koji vjeruju, da je Bog početnikom Svetoga Pisma.

10. Inspiracija knjiga Staroga Zavjeta sastoji u tome, što su židovski pisci prikazali religijozne nauke pod nekim osobitim, poganima manje ili više poznatim obzirom.

Ove tvrdnje jasno pokazuju, kako modernisti idu za tim, da otmu svaki svrhunaravni karakter Svetoga

Pisma, kako hoće i Sveto Pismo staviti u red knjiga, u kojem su razne poganske vjerske knjige.

Ali ih imade, koji se regbi žacaju ovakove skrajnosti, pa se u nešto blažoj formi izjavljuju o inspiraciji Sv. Pisma:

11. Božanska inspiracija ne proteže se tako na cijelo Sveto Pismo, da bi sačuvala sve i pojedine dijelove Svetoga Pisma od svake pogrješke.

Ova tvrdnja čini se na prvi mah, da je u skladu sa zaključkom tridentinskog koncila, koji je izaslao povjerenstvo za ispravljanje Vulgate, te time priznao, da su u Svetom Pismu moguće razlike.

Ali sasma su drugo ovakove razlike u rukopisu — lectio varians — koje se mogu istraživanjem ustanoviti i ispraviti, a drugo je opseg inspiracije, u koliko se tiče samoga začetnika — auktora — knjiga, koji uslijed božje inspiracije ne može pogriješiti u cjelini, kao ni u pojedinim dijelovima. Kada bi stajala tvrdnja modernista, iluzornom bi postala cijela inspiracija. Jer tko će pokazati dokle sežu granice inspiracije, a gdje počima mogućnost pogrješaka?

Zgodan je postupak modernista kod prosudjivanja historijske vrijednosti Svetoga Pisma. Najprije kažu:

12. Egzegeta, ako se hoće korisno baviti sa biblijskim studijem, ponajprije mora se kaniti svake predsude o svrhunaravnom postanku Svetoga Pisma i mora ga (Sveto Pismo) tumačiti onako, kao i sve druge posvema ljudske dokumente.

Ova tvrdnja modernista je po onom: reci mu, da ti ne reče! Jer baš modernisti su oni, koji sa predsudama idu egzegetirati Sveto Pismo. Ili zar to nije predsuda, kada neko počne s egzegetiranjem Svetoga Pisma u uvjerenju, da nema nadnaravnog reda, da nema čudesa, pa onda po volji izbacuje i tumači pojedine dijelove Svetoga Pisma? Baš modernisti su oni, koji inače rade sa Svetim Pismom, nego li sa ostalim knjigama. Jer, ako se je jednom dokazala Svetom Pismu autencija, zašto da se s njime onda inače postupa, nego li sa drugim knjigama?

Ali u pravom svjetlu pokazuju se modernisti u daljnjim tvrdnjama. Kažu naime:

13. Evandjeoske parabole umjetno su složili sami evandjeliste i kršćani druge i treće generacije i tako su pokazali uzrok slabog napretka propovjedanja Kristovog kod Židova.

14. U više propovjedanja evandjeliste nijesu toliko prikazali ono, što je istina, nego ono, što su mislili, da je čitatelju korisnije, premda krivo.

15. Evandjelja, dok se nije odredio i ustanovio kanon bila su pomnožavana neprestanim dodacima i ispravcima; u njima dakle nije ostao no slabi i nesigurni trag Kristove nauke.

16. Pripovjedanja Ivanova nijesu zapravo historija, nego mistična kontemplacija evandjelja; govori, koji su sadržani u njegovom evandjelju, teološke su meditacije o misteriju spasenja bez ikakove historijske vrijednosti.

17. Četvrto evandjelje povećalo je evandjelja ne samo za to, da se evandjelja pričine izvanrednima, nego za to, da budu što zgodnija za prikazanje djela i slave utjelovljene Riječi.

18. Ivan si doduše prisvaja pravo svjedočanstva o Kristu; u istinu nije pak no osobiti svjedok kršćanskog života, ili života Kristovog u Crkvi koncem prvoga stoljeća.

Time su jasno pokazali, što drže do historijske vrijednosti Sv. Pisma.

Medjutim to nije ništa nova! Ovo, što tvrde današnji moderniste tvrdili su već materijalisti i racijonalisti počam od Straussa do Harnacka. Jedino je ta razlika, da su materijalisti i racijonalisti tvrdili, da je evandjelje nastalo iz mytha i legenda, a moderniste promjeniše izraze legenda i mythos u izraz vjera i tvrde, da je vjera idealizovala Isusu božanstvo i onda je ta vjera složila evandjeoska pripovjedanja. Ako se stvar uzme ovako ili onako — kako je već na prvi pogled jasno — onda je sve jedno, da li vele vjera ili legenda, jer jedni i drugi isto misle. Ali, kao što je bilo zaludno naprezanje racijonalista i materijalista, tako je zaludno i nastojanje modernista! Jer za opstanak svih četiri evandjelja već u apostolsko vrijeme, imamo jasne dokaze. Jer evandjelja su se već u apostolsko vrijeme u crkvi rabila i od drugih pisaca citirala. Već g. 177 — dakle 70 godina poslije smrti sv. Ivana — sv. Irenej jasno govori o četiri evandjelja. Već prije njega bila su naša čeriri evandjelja prevedena na latinski i sirski jezik. Imamo njihove rukopise iz četvrtog stoljeća, dočim su najstariji rukopisi poganskih pisaca Platona, Cezara, Tacita, Herodota i dr. mladji za nekoliko stoljeća. Pa ipak nitko razborit ne dvoji, da to nisu doista knjige ovih pisaca i iz onoga doba, dok za evandjelje uzima se drugi postupak. Gdje je tu dosljednost?

Vrlo žalosnu svijedodžbu daju si modernisti, kada kažu:

19 Inovjerni egzegete vjernije su izrazili pravi smisao Svetoga Pisma, nego li katolički egzegete.

Dakle tako? N. pr. protestanski egzegete vjernije izrazuju smisao Svetoga Pisma! Zar ne znaju moderniste, kako su protestanski egzegete riječima Kristovima „Hoc est corpus meum“ dali preko 150 raznih oprječnih tumačenja? I takovih bi primjera mogli svu silu navesti. I još kažu onda modernisti, da katolički egzegete zaostaju za inovjernima!

III. Objava, dogme i vjere.

(20—26. točke).

Da uzmognemo razumjeti shvaćanje modernista o objavi, dogmi i vjeri, treba da si opet dozovemo u pamet ono, što smo na početku rasprave rekli. Sav sistem modernista počiva na nazoru, da nema ništa vrhunaravnoga, da nema sudjelovanja Božjega, da je sve samo ljudski razvoj tako u materijalnom, kao i u moralnom životu.

Na tom stanovištu grade vjeru i to s pomoću agnosticizma. Agnosticizam tvrdi, da čovjek može u naravi upoznati samo pojave, ali uzroke pojava ne, jer su ovi izvan dohvata ljudske spoznaje. Po tome zadnji cilj svih pojava, samoga Boga, čovjek ne može upoznati, niti na Njegov opstanak iz prirodnih pojava ne može se zaključivati. Ali budući da se u čovjeku — kako to dokazuje povjest — ipak javlja vjera, ili vjerski osjećaj, koji stoji u svezi sa pojmom o božanstvu, to modernisti tumače ovako: treba razlikovati svjesne i ispod svijesti stojeće (subconscientia) pojmove. Za ove posljednje, koji nastaju subconscientiom ne znamo si dati računa. Iz ovih pojmova nastaje i osjećaj, koji se — zašto to ne zna nitko reći — odnosi na božanstvo i koji, uzimajući razne

forme, formira se u vjeru i nerazdruživo prati čovječji rod.

Po tome, dakle, vjera nema objektivne vrijednosti. Čovjek ne dolazi, kako kaže, sv. Pavao, do spoznaje Boga „per ea, quae facta sunt", vjera ne nastaje iz objektivne spoznaje, nego nastaje iz nekog mističnog osjećaja, koji se ne može odrediti. Iz toga osjećaja nastaje vjera, a jer taj osjećaj govori o Bogu, čim se javi u čovječjoj spoznaji, s pravom se može nazvati objavom. Po tome, dakle, sa razvitkom čovječje spoznaje, razvija se i ova vjerska spoznaja u čovjeku — objava — od fetišizma, pa sve do Kristovog, apoštolskog (kako to oni razlikuju) i t. d. kršćanstva.

To oni izjavljuju u ovim tvrdnjama:

20. Objava nije mogla ništa drugog biti, nego po čovjeku stečena svijest svoga odnošaja k Bogu.

21 Objava, koja sačinjava objekt katoličke vjere, nije bila dovršena od Apoštola.

Iz ovako krivih pojmova o postanku vjere i objave, dakako, da slijede krive tvrdnje o dogmama i biti vjere.

Za dogmata kažu:

22. Dogmata, koje Crkva prikazuje, kao objavljena, nisu istine iz neba objavljene, nego su nekakovo tumačenje vjerskih činjenica, koje si je čovječji um teškim nastojanjem pribavio.

23. Može biti i zaista jest oprijeka medju činjenicama, koje se pripovijedaju u Svetom Pismu i medju crkvenim dogmatima, koji se na tim (činjenicama) temelje, tako da kritičar može zabaciti činjenice, koje Crkva drži najsigurnijima.

24. Ne smije se osuditi egzegeta, koji postavlja takove premise, iz kojih slijedi, da su dogmata historijski kriva, ili dvojbena, samo, kada sama dogmata ne niječe direktno.

Dakako da je to shvaćanje dogmata posvema u duhu evolucijonističke teorije i modernističkog shvaćanja objave! Mi znademo, da je dogma istina od Boga objavljena i po Crkvi kao takova odobrena i za vjerovanje nama dana. Po tome, dakle, da koja vjerska istina bude dogmatom, potrebno je dvoje: prvo, da se sadržava u kojem vrelu objave (Sveto Pismo i Predaja), drugo, da ju Crkva, kao takovu odobri i za vjerovanje predloži. Evolucijonista naprotiv tome kaže,

da dogmata nisu objavljene istine, nego nekakovo, promjeni podvrgnuto tumačenje vjerskih činjenica, koje si čovjek sam pribavlja.

Pa zaista, kada objava ne bi bila drugo, nego s vremenom stečena spoznaja odnošaja izmedju čovjeka i Boga, kada bi u vjerskom spoznavanju sav posao čovjek sam obavljao, a Bog ne bi mogao čovjeku saopćiti vjerskih istina, kako to sve modernisti tvrde, onda zaista se ne može o dogmatima inače govoriti, nego kako to modernisti tvrde. Isto tako, tko hoće, da evolucijonističkim načinom protumači postanak Svetog Pisma, taj će baš tako govoriti o Svetom Pismu i tobožnjim oprjekama, kako to evo govore modernisti.

Ali modernisti zaboravljaju, da je to cijelo apliciranje evolucijonističke teorije na Sveto Pismo i objavu posvema a priori postavljeni filosofski sistem, koji ne računa ni sa historijom, ni sa činjenicama, koji radi ondje s hypotesama, gdje treba činjenice tumačiti. A s hypotesama raditi — to je Sizifov posao!

Iza ovog krivog shvaćanja objave i dogmata dolazi na red odredjenje biti vjere. Kažu:

25. Pristajanje uz vjeru na posljetku temelji se na skupu probabilnih mnijenja.

26. Vjerska dogmata treba zadržati u praktičnom smislu, t. j. kao zapovjedajuću normu za djela, a ne kao normu za vjerovanje.

Iza svega onoga, što smo čuli o objavi i dogmatima dakako, da je to posve razumljivo. Jer, ako je objava po čovjeku stečeno znanje o odnošaju čovjeka i Boga, koje znanje napreduje sa čovjekovom kulturom, onda dakako da i vjera ne može biti no pusti ljudski pojam, o kojem se zaista ne može više ništa reći, nego da se na koncu konca zaista upire na manje ili više vjerojatna mnijenja.

Zaista žalostan je posao modernista! S pravom se može reći, da je njihova uloga žalosnija, nego ona racijonalista i materijalista, jer dok ovi otvoreno rade, modernisti se sakrivaju pod plašt vjernika Crkve Kristove, da tako u potaji rovare i ruše jedinstvo Crkve.

IV. Kristologija.

27.—38. točka.)

Kada su modernisti usvojili evolucijonističku teoriju za tumačenje postanka i razvitka vjerskoga života, kada su vjeru, objavu i Sveto Pismo lišili nadnaravnog karaktera, dakako, da im onda ni Isus Krist, o kojem nas uči Sv. Pismo, ne može biti onaj historijski Krist, nego sasvim drugačiji, koji će pristati u njihovu evolucijonističku teoriju.

Za to si oni stvoriše takovu sliku o Isusu Kristu, kakova njima treba. Isusa Krista lišili su svakog nadnaravnog karaktera i proglasiše ga „pametnim čovjekom". Jer, kako oni misle, Isus Krist je bio jednostavan čovjek, a ne Bog, koji nije učio ljude ono, što mu evandjelje pripisuje, koji nije učio ljude nadnaravne stvari. Njihov, ili kako oni kažu pravi historijski Isus, učio je samo četiri istine: kraljevstvo Božje, očinstvo Božje, veliku vrijednost (ne usudjuju se reći besmrtnost) duše, pravednost i zapovjed ljubavi. A ni toga nije učio onako, kako mi to mislimo! Očinstvo Božje nije nego moralni odnošaj izmedju Boga i čovjeka, pa i Isus je samo tako razumjevao sve ovo, kada je govorio, da je sin Božji. Kraljevstvo Božje ima se razumjevati kraljevstvo ljubavi, o Crkvi nema ni govora, to je sve donijela evolucija. Ne treba njima Isus Krist, za koga je sv. Petar u ime apoštola rekao: „Ti si Krist, sin Božji!" Ne treba njima Krist, koji je objavljen sv. Petru, kako je Krist rekao govoreći, „jer tijelo i krv ne izjaviše toga tebi, nego moj Otac, koji je na nebesima". Ne treba njima Krist, za kojega kaže sv. Pavao, da je „nada sve blagoslijivan Bog na sve vijeke". Ne će oni Isusa, za koga antijohejski sv. Ignac, koji je umro god. 117. p. Kr. kaže: „Našega Boga, Isusa Krista, nosila je Marija pod srcem". Zazoran im je Isus, za čije su Božanstvo, kako to krasno opisuje Tacit u svojim Annalima, umirali kršćani!

Oni na sve ove historijske činjenice traže njihovoj historiji prikladnog Isusa i kažu:

27. Božanstvo Isusovo ne dokazuje se iz evandjelja, nego je dogmat, koji je zaključila kršćanska savjest iz misli o Mesiji.

28. Isus, kada je vršio svoju službu, nije govorio u tu svrhu, da poučava, da je Mesija, a niti su njegova čudesa išla za tim, da to pokažu.

29. Smije se dopustiti, da je Krist, kojega pokazuje historija mnogo neznatniji, nego Krist, koji je predmetom vjere

30. U svim evandjeoskim tekstovima ime sin Božji jednako je samo imenu Mesija, najmanje pako znači, da je Krist pravi i naravni sin Božji.

31. Nauka o Isusu, koju predaju Pavao, Ivan i koncili nicejski, efezinski, kalcedonenski, nije ona, koju je Isus naučavao, nego koju si je sastavila kršćanska savjest.

32. Ne može se spojiti naravni smisao evandjelja sa onim, što naši teolozi uče o savjesti i nepogrješivom znanju Isusa Krista.

33. Svakome, tko se ne zavadja sa predsudama, jasno je, da se je ili Isus pogriješno izjavljivao o blizom dolasku Mesijinom, ili da veći dio njegove nauke, koja je sadržana u synoptičkim evandjeljima, nije autentičan.

34. Kritičar ne može pripisivati Kristu neomedjenog znanja, osim ako se postavi hypotheza, koja se ne može uzeti historički i koja je oprječna moralnom smislu, da je naime Krist, kao čovjek imao znanje Božje i da ipak nije htio poznavanje tolikih stvari priopćiti učenicima i nasljedstvu.

35. Krist nije imao uvijek svijesti o svom mesijanskom dostojanstvu.

Zar ne ovakav Krist sasvim pristaje u evolucijonističko naziranje?

Ali od kuda su oni stekli to naziranje o Isusu, što im dokazuje, da je to zaista istina? Možda su našli na nova vrela, nove spise? Ne; to traži a priori složen sistem razvoja, to traži darvinistički sistem evolucije, kojega su oni prenijeli na vjeru i na nauku Isusovu!

Dakako da modernisti iza svega toga nisu mogli poštediti ni onoga, što je do sada bilo ponos i dika kršćanina, što mu je davalo snagu u životnoj borbi: Kristovo uskrsnuće i žrtvu Kristovu za nas. I proti tome postaviše, dakako u evolucijonističkom duhu, svoje tvrdnje:

36. Uskrsnuće Spasiteljevo nije zapravo činjenica historijskog reda, nego činjenica jedino vrhunaravna, niti dokazana,

a koja se niti dokazati ne može, a po malo ju je od druguda proizvela kršćanska savjest,

37. Vjera u uskrsnuće Kristovo u početku je bila ne toliko o samoj činjenici uskrsnuća, nego o besmrtnom životu Kristovom kod Boga.

38. Nauka o pomirbenoj smrti Kristovoj nije evandjeoska, nego samo Pavlova.

U tumačenju Isusovog Uskrsnuća katolički modernisti natkrilili su i samog protestantskog racijonalistu Harnacka. Jer Harnack sam kaže, da je najsigurnija historijska činjenica, da nije sveti Pavao prvi počeo naglašivati značenje Kristovog uskrsnuća, nego da je to bilo uvjerenje najstarije crkvene općine (Urgemeinde). Ta zar ne znaju modernisti, da je baš zajedno sa propovjedanjem kršćanstva uporedo išlo i propovjedanje Kristovog uskrsnuća, da se je propovjedanje kršćanstva temeljilo na Kristovom uskrsnuću, da je Kristovo uskrsnuće rodilo heroje kršćanstva? To je sve historijska činjenica, koju potvrdjuju i savremeni pisci i povjest kršćanstva.

Ali mare modernisti za sve to! Njima uskrsnuće Kristovo ne pristaje u njihovu evolucijonističku teoriju — dakle ga nema!

Isto tako samovoljno postupaju, kada tvrde, da nauka o pomirbenoj smrti Isusovoj nije evandjeoska, nego da potiče od sv. Pavla. Na stvari pak je to istina, da se sv. Pavao opširnije bavi o toj kardinalnoj točki kršćanstva, ali se bave i drugi apoštoli, bavi se i evandjelje. Zar ne znaju modernisti za izjave: „Sin čovječji došao je spasiti, što je bilo izgubljeno“ (Matej 18, 11; Luka 19, 10). Ili: „Sin čovječji nije došao, da njemu služe, nego da on služi i da dade život za spasenje mnogih“ (Matej 20, 28). Na drugom mjestu veli se ovo: „Tako je Bog ljubio svijet, da je dao jedinorodjenog sina, da svatko, tko u njega vjeruje ne propadne, nego da ima život vječni“ (Ivan 3, 16). A na zadnjoj večeri rekao je Krist: „Pijte iz ovoga svi, jer to je moja krv novoga zavjeta, koja se za mnoge prolijeva za otpuštenje grijeha“.

Zaludno je, dakle, naprezanje modernista, jer tko tako govori, taj si je svjestan o pomirbenoj smrti, a isto tako i oni, koji tako pišu.

V. Sakramenti.

(39.—51. točka.)

Iza kako su modernisti postavili ovakovu tvrdnju o pomirbenoj smrti Isusovoj, dakako da su morali u sasvim drugom svjetlu pokazati i sakramente. Jer ako nema pomirbene smrti, nema spasenja, ako spasenja nema, nema ni milosti, jer milost smo stekli Kristovom smrću. A ako nema milosti, nema ni vrela milosti, nema sakramenta. I to su modernisti usvojili, jer kako oni kažu:

39. Mnijenja o postanku sakramenta, koja su zastupali Ocevi Tridentinski, i koja su imala bez svake sumnje upliv u njihove dogmatske kanone, daleko se razlikuju od onih, koja s pravom zastupaju današnji istraživači kršćanske stvari.

40. Sakramenti su potekli odanle, što su apostoli i njihovi nasljednici pod uplivom i poticajem prilika i dogadjaja neku ideju i intenciju Kristovu tumačili (naime u smislu upliva i prilika).

41. Sakramenti idu samo za tim, da dozovu u pamet čovjeka uvijek dobrohotnu prisutnost Stvoritelja:

Evo to je mnijenje modernista o sakramentima. Po naucima kat. Crkve sakramenti su vidljivi znaci nevidljive milosti. Vodići su na križu stečene milosti, koju duši, koja ih prima, doista podjeljuju, ako samo u njoj ne nadju zaprjeke. Podjeljuju pak milost ex opere operato t. j. ne radi zasluga subjekta, koji ih prima ili radi sudjelovanja toga subjekta, nego vi ritus externi, akoprem u subjektu, koji ih prima, pretpostavlja potrebnu pripravu. Dakle nisu prazni znakovi, nisu simboli, nego posrednici milosti. Per sacramenta immediate tamqam per causas instrumentales confertur gratia.

Protestanti smatraju sakramente — one naime koje oni drže sakramentima — pustim simbolima, koji s jedne strane imaju biti znakom za razliku kršćanina od židova i pogana, kao što n. pr. uniforma pravi razliku izmedju vojnika i civiliste, a s druge strane imaju svrhu u subjektu, koji ih prima pobu-

2

diti vjeru i ova vjera daje subjektu vanjsko opravdanje.

Moderni evolucijoniste pošli su korak dalje, jer oni su izbrisali samo opravdanje i probudjenje vjere, te zadržaše samo ime sakramenata, proglasiv ih, staviv se sasma na naturalističko stanovište, jednostavnim znacima, koji imaju sjećati čovjeka na božju posvudašnju prisutnost.

Dakako, da ne treba ni spominjati, da o tom Sveto Pismo, ni crkvena predaja, ni historija kršćanstva nema ni pojma! Usudili bi se tek primjetiti, zar jaka bura ili bolest ne upozoruje bolje čovjeka na svudašnjost božju? Ta bolest je i Schopenhauera i Rousseauua dovela k Bogu!

Da, ali takovo shvaćanje sakramenata traži evolucionistička teorija, pa to treba onda i provesti.

I sada prelaze na tumačenje pojedinih sakramenata.

1. Krst.

42. Kršanska zajednica uvela je potrebu krsta, usvojivši ga kao potreban obred i spojila je s njim obveze kršćanske vjeroispovjesti.

43. Upotreba podjelivanja sakramenta bila je disciplinarna evolucija, koja je bila jednim razlogom, da se sakramenat razdijelio na dvoje t. j. na krst i pokoru.

2. Potvrda.

44. Ništa ne dokazuje, da je obred sakramenta potvrde bio usvojen od Apoštola; formalna pak razlika dviju sakramenata, t. j. krsta i potvrde, ne spada u historiju primitivnog kršćanstva.

3. Presveti oltarski sakramenat.

44. Ne treba se sve, što pripovijeda Pavao o ustanovi Eucharistije (I. Cor. XI., 23—25.) uzeti historično.

4. Pokora.

46. U primitivnoj crkvi nije bilo pojma o grješniku kršćaninu auktoritetom Crkve opravdanom, nego je (crkva) istom vrlo polagano pristala na taj pojam. Dapače, pošto je pokora, kao ustanova crkvena priznata, nije bila nazivana zato sakramentom, jer se smatrala sakramentom, koji osramoćuje.

48. Riječi gospodnje: Primite Duha Svetoga, kojima otpustite grijehe, otpuštaju im se i kojima zadržite, zadržani su im (Iv. XX. 22. i 23.), ni najmanje se ne odnose na sakramenet pokore, makar se štogod prohtjelo tvrditi tridentinskim ocevima.

5. Posljedna pomast.

48. Jakob u svojoj poslanici (V. 14. i 15.) nije namjeravao proglasiti kakav sakramenat Kristov, nego preporučiti neki pobožni običaj; i ako je nazirao u tom običaju kakovo sredstvo milosti, to nije uzeo onom strogošću, kojom su uzeli theolozi, koji su odlučili pojam i broj sakramenata.

6. Sveti Red.

49. Pošto je kršćanska večera pomalo usvojila narav liturgičke akcije, oni, koji su običavali prisustvovati večeri, stekoše svećenički karakter.

50. Senijori, koji su imali službu nadziranja u kršćanskim sknpinama, postavljeni su od apoštola svećenicima ili biskupima, da se u sve više širećim se crkvenim općinama brinu za potreban red, a ne da ovjekovječe poslanstvo i vlast apoštola.

7. Ženidba.

51. Ženidba nije mogla postati sakramentom novoga zavjeta u Crkvi, nego tek kasnije; jer da se smatra ženidba sakramentom potrebno je bilo, da bude prije potpuno theološko tumačenje nauke o milosti i sakramentima.

Koliko tvrdnja, toliko očitih oprjeka sa historijom!

Kada bi to zaista tako bilo, onda stojimo pred činjenicom, kakove ne pozna historija. Kako to, da je baš istih sedam sakramenata jednako i po cijelom kršćanskom svijetu, sa istim značenjem, s istom nužnošću nastalo? I to tolikim uvjerenjem, da kad su se koncem IV. stoljeća odijelili nestorijani, koji još i danas opstoje u Aziji, da su oni i do danas zadržali s e d a m sakramenata, kao što su i kasnije u IX. odnosno u XI. stoljeću zadržali i grčko-istočni?

Kažu: sakramente su ustanovili apostoli i njihovi nasljednici. Ali ljudske su ustanove u svakom kraju drugačije, pa kako to, da je po cijelom kršćanskom svijetu u isto vrijeme usvojeno baš sedam sakramenata, kada bi moguće dosta bilo prema klimi, naobrazbi i t. d. dotičnih naroda, da se u njima probudi svijest o svudašnjosti Boga, i manje od sedam sakramenata!

Kažu oni, kako to, da se kod starih pisaca samo izdaleka spominju sakramenti! Modernisti dobro znadu, kolika je disciplina arcani (čuvanje tajne) u staroj crkvi! No ipak uza svu ovu disciplinu

2*

mi tvrdimo, da se nisu baš tako izdaleka spominjali sakramenti! Eno im „Doctrina 12 apostolorum"! Eno Tertullian, Klement Aleksandrinski, Origen! Eno im Justin i sv. Ignac iz II. stoljeća! Kod svih se spominje svih 7 svetih sakramenata.

Da, ali što bi radila njihova evolucijonistička teorija, kako bi se ona inače dala nategnuti na protivno shvaćanje, kad bi vjerovali onim prvim svjedocima kršćanstva!

Ali, kako je žalosna ta robota — pa jošte tome takovih teologa, koji hoće, da ih se smatra katoličkim theolozima! No šta ćemo! Krist je rekao, da se dvjema gospodarima ne može služiti!

VI. Crkva i njezino ustrojstvo.

(Točka 52.—56.)

Poslije sakramenata slijedi Crkva, čiji postanak i ustrojstvo nastoje modernisti takodjer putem evolucije protumačiti. Glavna im je misao i ovdje: „Što u crkvi, u njezinom ustrojstvu vidimo, to nije Kristovo djelo, nego razvitak ljudskih prilika i prilagodjivanje tim prilikama". Crkva im je ljudsko djelo, kao što im je i cijelo kršćanstvo puka ljudska uredba.

52. Daleko je bilo od Kristove namisli osnovati Crkvu, kao društvo, koje će na zemlji kroz duga stoljeća opstojati; što više po namisli Kristovoj kraljevstvo Božje zajedno sa koncem svijeta naskoro je imalo doći.

53. Organsko ustrojstvo Crkve nije nepromjenljivo; već je kršćansko društvo podvrženo neprestanoj evoluciji, upravo kao ljudsko društvo.

54. Dogme, sakramenti, hierarhija, koli gledom na njihov pojam, toli gledom na njihovu realnost, nisu nego tumačenja i evolucije, koje su pomnožale i svršile vanjskim pomnožanjima maleno sjeme, koje je bilo u evandjelju.

5. Simon Petar nije nikada ni slutio, da mu je povjeren od Krista primat.

56. Crkva rimska nije postala glavom svih crkva po naredjenju Božje Providnosti, nego naprosto iz političkih odnošaja.

Iza svega onoga, što smo čuli o modernistima, dakako da smo na čistom, da i ovo, što tvrde o Crkvi i njezinom ustrojstvu nijesu no puste tvrdnje, koje se protive i Sv. Pismu i Crkvenoj povjesti!

Tvrdnje i to puste tvrdnje navinute na teoriju evolucije.

Ali promotrimo te njihove tvrdnje sa psihološke strane! Po njihovu shvaćanju nekako poslije Kristove smrti počela je vjerska ideja dobivati neke kršćanske forme: počele su se pojavljivati vjerske skupine dijelom po maloj Aziji, dijelom u Grčkoj, u Španjolskoj i t. d. Njihovo unutarnje ustrojstvo bilo je vrlo jednostavno, te skupine izabrale su si muževe, koji su se imali brinuti za bolesnike i za izvršivanje djela ljubavi bližnjega. To je bilo prvo sjeme razvoja. Ti su se zvali djakoni i presbiteri; i od ovih kasnije razvio se svećenički red, koji je preuzeo obučavanje i rukovodjenje službe Božje. Na čelu pak većih skupina bili su biskupi (episcopi). Iz ovoga se kasnije s vremenom i prilagodjivanjem raznim prilikama razvila Crkva sa današnjim svojim ustrojstvom i uredbama.

Ali pitamo mi, koji će poznavaoc ljudske naravi dopustiti, da bi ovako razvijano kršćanstvo u raznim zemljama, pod raznim prilikama moglo biti jedno, te jedno te isto i ostati? A onda, koja bi ovako osnovana i razvijana skupina dopustila dopustila, da po njoj izabranom biskupu neko zapovijeda, daje upute, i ta se skupina zajedno sa svojim biskupom tom stranomu pokorava? Ta gledajmo protestante, gledajmo židove! Skoro bi mogli reći, koliko crkvenih općina, toliko crkva! Zaista, tko se takova šta usudjuje tvrditi, taj psihologiju puka slabo pozna.

A onda, kako će modernisti protumačiti ovo: kako to, da se je iz crkve, koja je, kako kažu modernisti, osnovana na demokratskoj podlozi, razvila monarhijska institucija? Jer ovo je bio proces, koji je sasvim ovisio o savjesti vjernika, a tko pozna p s i h o l o g i j u p u k a, taj znade, kako je to. Pogotovo pak, kako će protumačiti modernisti i s l o ž i t i s a p s i h o l o g i j o m n a r o d a i n a r o d n o g p o n o s a činjenicu, da su razni narodi j e d i n s t v e n o p r i s t a l i, da im po drugom tudjem narodu „izabrani" poglavar bude starješinom, kako bi to imao biti rim-

ski papa? Doista, tko pozna psihologiju puka i naroda, ne će toga vjerovati, pogotovo, ako se uvaži jedinstvo i jednodušnost Crkve navlastito u prvim stoljećima.

Ali znademo, do čega je modernistima: njima je cijelo kršćanstvo mrtvo slovo, oni ne trebaju živih udova Crkve Kristove, pa zato i Njegovu Crkvu hoće, da učine mrtvim tijelom. Ali kao što nije uspjelo protestantima, a ni drugim protivnicima katoličke crkve, razoriti ovo živo tijelo, tako neće ni ovim modernim vukovima u janječoj koži.

Crkva napredak i istina.

(Točka 57.—65.)

Poslije dosadanjeg razlaganja preostaje nam jošte 8 modernističkih tvrdnja, u kojima se dijelom prije rečeno u drugoj formi opetuje, a dijelom u ime „napretka" i evolucije navješta se rat katoličkoj Crkvi i traže od nje, da se reformira u kršćanstvo bez vjere i dogma.

N. pr. već smo spomenuli, kako modernisti tvrde, da je Crkva proti napredku, to se isto opetuje u ovoj tvrdnji.

57. Crkva se neprijateljski vlada prema napredku prirodnih i teoloških znanosti.

Već smo pokazali, kakova je to „znanost" kojoj se Crkva protivi! Ničim dokazane hypotese, pusta mudrovanja, koja diraju u vjeru i uredbe Crkve! Optužbu pak, da je Crkva protivna napretku najbolje pobija sama historija, koja jasno pokazuje, da svu kulturu, sav napredak, koji imamo, baš Crkvi treba da zahvalimo.

Kako pravo ima Crkva, da se neprijateljski ponaša prama „napretku", kako ga žele modernisti, najbolje dokazuje ova njihova tvrdnja.

58. Istina nije manje promjenljiva, nego li čovjek, budući da se ova s njim, u njemu i po njemu razvija.

Istina postoji bez obzira na to, da li ju upozna čovječji um, ili ne, da li ju bolje ili slabije upozna, ona postoji. Samo čovječja spoznaja, ona je podvrgnuta razvoju, napretku, sama istina ne. Razvoj ne mijenja istine, on mijenja, usavršuje čovječju spoznaju. Kada n. pr. neko opisuje narode Nove Guineje pa kaže, što se kod nas smatra krjepošću ili grijehom smatra se i ondje, ne dokazuje ništa drugog, nego, da se stanovita načela ne mijenjaju sa nikakovim ljudskim razvojem. Mi smo se razvijali, naša spoznaja je veća, ali istina je ostala bitno ista i kod nas i kod njih.

Dakle istina je nepromjenljiva, samo čovjek, čovječja spoznaja mijenja se i usavršuje.

Tvrdnje, koje postavljaju u daljnjim točkama već su poznate.

59. Krist nije naučavao odredjeni skup nauke, koji bi se mogao aplicirati svim vremenima i svim ljudima, već zapravo počeo je neki religijozni pokret primjenjen ili koji se morao primjeniti raznim vremenima i mjestima.

60. Nauka kršćanska u svojim počecima bila je židovska, ali kroz sukcesivne evolucije postala je najprije Pavlova, onda Ivanova, onda helenska i općenita.

61. Bez paradoksa može se reći, da nijedno poglavlje Sv. Pisma, počam od prvog Geneze do zadnjega Apokalipse, ne sadržaje nauku sasvim identičnu sa onom, koju o istoj stvari uči Crkva i zato nijedno poglavje Sv. Pisma nema istoga smisla za kritičara i za teologa.

62. Glavni članci apostolskog symbola nisu imali za kršćane prvih vremena isto značenje, koje imadu za kršćane našega vremena.

63. Crkva nije u stanju uspješno braniti evandjeosku etiku, jer tvrdokorno pristaje uz nepromjenljive nauke, koje se ne mogu složiti sa današnjim napretkom.

64. Napredak znanosti traži, da se reformiraju pojmovi nauke kršćanske o Bogu, o Stvorenju, o Objavi, o Osobi Utjelovljene Riječi, Spasenju.

Ovo su sve tvrdnje već prije izrečene, a sasvim u duhu sa evolucijonističkom teorijom.

Zanimiva je ova njihova tvrdnja, jer ih odaje u pravom svjetlu, a pokazuje i njihovu silnu konfuznost.

65. Današnji katolicizam ne može se složiti sa pravom znanošću, osim ako se ne promjeni u neko bezdogmatično kršćanstvo t. j. u opširni i liberalni protestantizam.

Ovo bi zaista bila vrlo zanimiva operacija! Ali samo kako, da se provede? Zar da usvojimo

Lutherov protestantizam? Toga nema! Ili moderni? Ta to je mrtvo tijelo! Članovi toga tjela vjeruju što hoće, pozitivne vjere medju njima nema! Svaka crkvena općina, svaki pastor drugo uči. Bog nas očuvaj od „prijatelja“, koji nas žele ovako reformirati.

Ali i opet naglašujemo. Zaista žalosna je i sramotna uloga takovih „katoličkih“ theologa, koji sa svojom Crkvom žele tako postupati! Ili — Ili!

Zaglavak.

Svršili smo naš kratki prikaz o modernizmu Vidjeli smo, da ta nauka koja si je usvojila zvučno ime modernizma, ne ide za tim da izjednačuje opreke, nego ide za tim, da ruši kršćanstvo u njegovim temeljima. Ali nije to novo nastojanje! Stara je to stvar, samo forma je druga! Neprijatelji Crkve kroz vjekove su nudili ovakav modernizam, ali nisu ništa obavili! Crkva je ostala samo uz Kristovu nauku, koja je uvijek moderna, jer je vječita istina, koju je Sin Božji propovjedao! Ne će ni današnji modernisti ništa obaviti! Pokazuje to oduševljenje cijelog zaista katoličkog svijeta, koja je proizveo energični istup svetog Oca protiv modernizma. Pokazuje to bolni jauk liberalne i bezvjerske štampe, koja se ćuti nemoćna! Cijeli katolički svijet, gdje se širio modernizam i gdje se nije širio, po svojim biskupima i svećenicima i opet je oduševljeno izkazao svoje jedinstvo i privrženost Crkvi, pokazao je, da ljubi Crkvu Kristovu, da želi ispovjedati čistu nauku Kristovu.

Kristovo obećanje, oduševljenje katolika daje nam jamstvo, da će Crkva katolička uvijek stajati jaka, da je „ne će nadvladati ni paklena vrata“.